

Surmena

A žitkovai bűbájosok

TUČKOVÁ,
Kateřina
Gerta Schnirch
meghurcoltatása
Kalligram, 2012

„Gerta Schnirch
meghurcoltatása”
(részlet)
Magyar Lettre
Internationale, 79

„Brünni történet”
Magyar Lettre
Internationale, 83

Attól kezdve, hogy Dora tanonc lett, vagyis „andzjelkedni” kezdett, a világ gyökerestül megváltozott számára. Az az új világ egy hosszú, véget nem érő délutánnak tűnt neki, míg ez a másik egyetlen, unalommal teli pillanat volt csupán, amelyben az élet megfoghatatlanul, képlékeny pacniként folyt szét. Ettől kezdve Dora már sohasem üldögélt csak úgy, lábát lógatva a magányos hegyi házikó előtt. A szabadidejét más emberekre áldozta, akiknek életében fontos szerepet töltött be. Büszkén és a titkos tradíciónak kijáró felelősség tudatában tette a feladatát, amelynek gyökerei olyan régi időkre nyúltak vissza, hogy sem a žitkovaiak, sem a Kopanice hegység lakói nem tudták megmondani, milyen régre. A helybéliel csak tisztelettudóan bólogtattak: A „bűbájos asszonyok” varázslása ősi mesterség, az „istennők” és az „andzjelek” itt vannak közöttünk, amióta világ a világ.

Amióta világ a világ, ősidők óta, Dora ezt jól tudta, amit azonban nem sejtett addig a pillanatig, amíg angyallá nem vált, az az volt, hogy az „istennők” és tudományuk ilyen egyedi és különleges dolog. Hogy máshol ilyen nem létezik. Amikor kicsi volt, azt hitte, hogy „bűbájos asszonynak” vagyis „istennőnek” lenni, az tulajdonképpen csak a létezés egyik formája -- vagyis, hogy a nénik egy része postás, bolti eladó, fejtőnő vagy tehenészlány a žitkovai térszben, mások pedig „istennőként” keresik a kenyerüket. Ugyanolyan természetes foglalkozásnak tűnt számára, mint bármi más. Eszébe sem jutott, hogy ilyesmi ne létezne másutt.

Csak amikor angyallá vált, akkor lett világos számára, milyen nagy távolságokból utaznak az emberek az „istennőkhöz” tanácsért vagy gyógyulást remélve, akkor értette meg, mennyire különlegesek ezek az asszonyok. Annál lelkesebben andzjelkedett aztán, és gondosan betartott mindent, amit Surmena a lelkére kötött.

– Amikor megérkezik az autóbusz, állj ott a megálló közelében, de próbálj észrevétlenül maradni, csak várj, amíg meg nem szólít valaki. Ha azt kérdezi, hogy juthat el az „istennőkhöz”, kérdezz vissza, hogy olyan buta tetszik lenni, hogy hisz az „istennőkben”? Várd meg, mit válaszol. Ha zavarba jön, hozd ide. Ha nagyon magabiztos, inkább állj odébb, az ilyenektől semmi jót nem várhat az ember. És óvakodj a pároktól! Jegyezd meg, hogy az emberek olyan gyötrelmekkel jönnek hozzánk, amelyek csakis rájuk tartoznak, és amelyekhez nincs szükségük tanúkra – mondogatta gyakran Surmena.

Dora ezt jó alaposan az eszébe véste. Gondosan megfigyelte az embereket, akik Uherský Brod felől érkeztek a délelőtti autóbusszal, és ha észrevett valaki idegent, aki zavartan nézett körbe, merre is induljon tovább, a közelébe sündörödött, és megvárta, amíg az megkérdezi tőle: - Kislány, meg tudnál mondani, merre laknak az „istennők”?

Mindenféle emberek akadtak közöttük, voltak átlagosak, voltak különösök, és szinte kivétel nélkül magányos, gondterhelt emberek voltak, de időről-időre feltűntek közöttük párok is, akiktől annyira óvta őt Surmena. Általában egy férfi és egy nő volt, mindketten fiatalok és egészségesek, és egyáltalán nem úgy festettek, mintha valami problémájuk lenne – Dorának legalábbis nem úgy tűnt, mintha az „istennők” segítségére szorulnának. Egy ilyen párocskára máig jól emlékszik, még egészen andzjelkodása elején találkoztak velük.

A párocska sokáig álldogált a buszmegállóban azt követően, hogy elment az autóbusz, éppen úgy, ahogy az idegenek szoktak, akik elhatározták, hogy felkeresik az „istennők” egyikét, csak nem ismerik az utat. Dora egy pillanatig figyelte őket – egy turistaruhás nőt, aki ebben a szerelésben elég furán festett hétköznap, és aki minden alkalommal hegyesen kihúzta magát, ha a férfi, aki vele érkezett, feltűnésmentesen, a foga között odaszólt neki valamit. A férfi kalapot és hosszú ballonkabátot viselt, és úgy viselkedett, mintha egyáltalán nem tartoznának össze. Dora gyanúsnak találta őket, ezért megpróbált

eliszkolni, de még mielőtt megfordult volna, meglátta, ahogy a férfi felé int a fejével, a nő pedig a parancsra feléje indul.

– Kislány, kérlek szépen, nem tudod, merre laknak az „istennők”? – szólította meg a nő mézesmázosan.

Dora egy pillanatig csöndben toporgott, de aztán habozva bólintott, és a Kykule hegytető felé mutatott.

– Ott főtt, az erdőben. A kék jelzés vezet arrafelé, egészen a keresztig kell menni, onnan már látszik a kunyhó, ahol az „istennő” lakik.

A nő lelkesen megköszönte, a zsebéből előhúzott egy egykoronást és Dora kezébe nyomta. Aztán megfordult, és fürgén nekiindult a mutatott irányba. Néhány méterrel lemaradva követte a férfi. Dora addig nézte őket, amíg el nem tűntek a kanyarban, ahonnan az út a Kárpátok vad hegycsúcsai felé fordult.

Még ma is kíváncsian gondol vissza rájuk, vajon a vadetető jászolban éjszakáztak-e az áthatolhatatlan, sűrű erdő közepén, hiszen Hrozenkovból csak a feszületig vezetett egy kék jelzésű gyalogút, amely aztán valahogy köddé vált, vagy még idejében vissza tudtak jönni a faluba? Mindenesetre az utolsó autóbust Brod felé, amely 16.15-kor indult, biztosan nem érték el.

De nem minden idegen volt ilyen gyanús. Épp ellenkezőleg, a legtöbb esetben olyan emberek voltak, akik Surmena tudományára valóban rászorultak. Dora egy idő után már első pillantásra kiszúrta őket: felhős tekintetű idős hölgy nejlonszatyorral a kezében – az ilyen általában a gyerekei miatt jött, fiatal lány, aki zavartan álldogált a menetrendet tartó tábla előtt – biztosan szerelmi jóslatért jött. Olyan emberek is érkeztek, akik betegnek tündek. Ezeket Dora örömmel vezette el Surmenához, mert tudta, hogy segít nekik, és hogy az arcukat rövidesen valami különleges fény ragyogja majd be, a remény.

Dora már az autóbuzsmegállóban kézen fogta őket, amikor megkérték, hogy mutassa meg nekik az „istennőkhöz” vezető utat, és elindult velük felfelé a temető mellett, a Čjerná Kopanice dombhát mentén, az erdőn át egészen a válaszütig, innen már maguk is megláthatták Surmena kunyhóját a Bedován. Közben pedig andzjelkodott, éppen úgy, ahogy Surmena megtanította rá.

– Nagyon hosszú volt az út? – kérdezte meg Dora, és közben olyan arcot vágott, mintha épp akkor jött volna a nyelvére, csak azért, hogy megtörje a hallgatást.

– Nem fáradt el nagyon az úton? Surmena majd főz magának egy kis lánzdzás útifű teát, az rendbe hozza!

– És miért ilyen szomorú? Csak nem gyöttri valami? A teste? Vagy a lelke?

Meg sem tudná számolni, hányszor és hányszor elgyakorolták Surmenával ezeket az okos kérdéseket, hogy melyik pillanatban kell feltennie, és hogy a hangszíne teljesen ártatlan és közömbös maradjon. Mintha Dora csak úgy, a maga szórakoztatására beszélgetne el a žitkovai hegytetőre vezető hosszú úton ezekkel az emberekkel, akik, minél beljebb jutottak a hegyekbe, annál szívélyesebbek és őszintébbek lettek. Kibeszélték a sokáig magukba fojtott gondjaikat, volt, aki lassan, volt, aki egy szuszra, mert biztosak voltak benne, hogy nemsokára vége lesz a szenvedéseiknek, hogy gyötrelmeik gonosz szellemét egy szempillantás múlva kitessékeli az ajtón az az asszony, aki állítólag minden szenvedésen segíteni tud. A meredek kaptató során ennek az idegen gyerekeknek, aki – gondolták – egy pillanat múlva úgyis eltűnik az életükből, elárulták, mi nyomja a lelküket. Így aztán mire az út végére értek, oda, ahol az ösvény kettéágazott a két dombhát, Kopravzy és Bedová irányába, és ahol Dora elbúcsúzott tőlük, a kislány mindent tudott róluk. És már csak az a tíz perc hiányzott, amíg a kiserdőn át elfutott Surmena kunyhójáig, megelőzve a látogatókat, akiknek meg kellett kerülniük a rétet a körívben vezető gyalogúton, és mindenről beszámolt neki, amit csak megtudott.

– Jöjjön, csak jöjjön, kerüljön beljebb – köszöntötte az érkezőt Surmena, még mielőtt kinyitotta volna a kertkaput – csak jöjjön, és ne féljen, hiszen segíték én, a hátfájáson is, meg azon az elvesztett pénzen is, kicsoda szét-szórt ember maga, nem igaz? De semmi baj, csak nem lesz olyan nagy a baj, na, csak jöjjön, jöjjön, majd csak kigondoljuk közösen, hogy hozhatjuk helyre a dolgokat!

Nem volt olyan látogató, aki ne meredt volna vallásos tisztelettel arra az asszonyra, aki első pillantásra leolvasta róla minden gondját-baját, még mielőtt bármit is mondhatott volna. Alázatosan léptek be a sötét szobácskába, amelyben, valamikor a múlt század közepén, megállt az idő, és ahol Surmena gyorsan feltette a kályhára a varázsláshoz szükséges viasszal teli bögrét, az asztalra pedig egy hideg vízzel teli tálat helyezett.

– Ez az, ami a legjobban segít rajtuk – nevetett jószívűen a vendégek távozásával Surmena, amikor Dora később, amikor már belelátott a dolgokba, megkérdezte, hogy ez nem becsapás-e?

– Ha már arra vetemedtek, hogy idáig eljőjenek, egy ismeretlen öregasszonyhoz, akiről valamiféle mesebeszéd alapján úgy hiszik, segíthet nekik, akkor aztán nagyon rosszul áll a szénájuk. Lehet, hogy én vagyok az utolsó reményük. Ide jönnek, félnek, és teli vannak kételyekkel, de a remény idehozza őket. És hogy tudd, gyakrabban jönnek olyanok, akiknek nem a teste, hanem a lelke beteg. És ezeknek jobban segít, ha felhagynak a tépelődéssel olyan felesleges kérdéseken, vajon van-e vagy nincs varázserőm segíteni rajtuk... Tudod, hogy megkönnyebbülnek, ha már rögtön a küszöbön azt hiszik, hogy varázserőm van? És hogy mennyire megkönnyíti ez a beszélgetést azokkal, akik egyébként nem mondanák el teljesen nyíltan, mi a bajuk? Azt mondják, a hit meg tud gyógyítani. Ők pedig elhiszik, hogy segíték nekik, és ezért mindez be is teljesül. Érted már? Ez nem csalás, hanem bölcs segítség.

Dora ezt újabb kérdés nélkül elfogadta, ugyanúgy, ahogy Surmena utasítását is:

– De nem beszélhetsz róla senkinek. Senkinek sem mondhatod el, csak nekem, amit ezek az emberek az úton elmesélnek neked, és egyáltalán arról sem beszélhetsz, hogy szóba elegyednek veled. Ez egy olyan titok, aminek köztünk kell maradnia, érted?

Dora bólintott.

– Ha kiderülne, már nem működne a segítség. Érted?

Dora ismét bólintott.

– És ami a legfontosabb, igyekezz, hogy a lehető leggyorsabban elfelejtse azt, amit ezek az emberek elmesélnek neked. Ezt magad miatt tedd meg, különben a szenvedésük téged is hamar magával ránt. Megígéred?

Dora megígérte, mert ekkor még nem volt olyan dolog, amiben ellentmondott volna Surmenának.

Surmena akkor fogadta magához őket, amikor Jakoubek négy éves volt. Dora biztos benne, hogy meg sem fordult a fejében, hogy máshoz kerüljenek. Akkoriban még nem volt olyan öreg, hogy ne tudjon gondoskodni róluk, és az az áldott jó szíve nem engedhette meg, hogy másképp cselekedjen. Ráadásul nem volt saját gyermeke, és Dora máig úgy gondolja, hogy tulajdonképpen őket helyettesítették a számára.

Hatvanhatban, amikor hozzá költöztek, Surmena valamivel több volt ötven évesnél. De volt benne valami, ami már akkor is öregasszonnyá tette. Talán a kendő, amit a kopancei népviselethez hordott, habár sohasem volt férjnél, vagy az arcát barázdáló ráncok, amelyek valószínűleg, különleges

utakon keresztezték egymást, vagy a testtartása, amellyel mintha el akarná rejteni önmagát. Összegörnyedve járt, beesett mellkassal, de járásnak éppen nem is nagyon lehetett nevezni, inkább olyan verébugrándozásnak, amiért az a lába volt a ludas, amely minden lépésnél kissé aláfordult, ettől olybá tűnt, mintha ugrándozna. Azt mondogatta, hogy ez háborús emlék, amikor az erdőbe menekült, hogy elrejtőzzön, esett, és nem tudott magán segíteni. „Hiszen ez a messze-földön híres csontkovács biceg!” – mondogták aztán az emberek. Dehát hogyan is rakhatta volna vissza saját kifordult lábát, meg-rántva és hirtelen elfordítva, hogy a kifordult izület visszaugorjon a helyére? Megtette, amit lehetett, hosszú gallyak közé illesztve, sínbe tette a lábát, és várt – három nap és három éjjel, amíg átvonul a front.

Később Dora néhányszor szemtanúja volt annak, amikor Surmena hasonló gyógymódot alkalmazott. Nagy terpeszben állt a sebesült felett, és mélyen előre hajolva átölelte a beteg combját vagy alsó lábszárát, aszerint, melyik izület ugrott ki a helyéről, a paciens bokáját pedig a hóna alá szorította. Minden erejével meghúzta, megrántotta, majd elfordította a lábát, a sebesült úgy üvöltött, hogy Dora azt hitte, szörnyethal fájdalomában, aztán egyszer csak csönd lett – az izület a helyére ugrott. Megkérdezte tőle, hol tanulta ezt, Surmena akkor az emlék hatására furcsa grimaszt vágott. Állítólag ez volt az egyetlen dolog, amit nem az anyjától, Justýna Ruchárka „istennőtől” tanult. A hrozenkovi sírásónak köszönhette ezt a tudást, és az embereknek. A halott embereknek. A sírásó épp őt választotta ki a žitkovai „istennők” közül, mert a kunyhójukban csak ketten laktak a húgával, Irenával. Egy este megjelent három nagy ládával. Surmena állítólag már messziről hallotta, ahogy a taligán egymásra rakott ládáiban csikorognak a csontok. A sírásó egyenesen a temetőből hozta őket, és a szoba közepére halmozta. Állítólag az jutott eszébe, Surmena megtanulhatná rajtuk, hogy kell az egyes csontokat a helyükre illeszteni. Nem lehetett lebeszélni róla, azt mondta, hogy nagy szükség van ilyen tudásra a környéken. Főleg most, amikor háborús fenyeget. Surmena először megrémült. A három láda három napig ott állt a szoba közepén. Érintetlenül, úgy, ahogy a sírásó letette őket, ők meg Irenával a padláson aludtak, hogy ne kelljen egy helyiségben lenni velük. Csakhogy a sírásó minden este eljött, hogy megnézzze, hogy halad a feladattal, és harmadik este már nem bírta tovább, felnyitotta a ládákat és saját maga kezdte előszedni belőlük a kifehéredett, néhol kissé sáros csontokat, és kezdte összerakni őket. Surmena azt mondta, először azt hitte, elájul. De aztán összeszedte magát. Kikapta az ügyetlen sírásó kezéből a csontokat, amiket az össze-vissza kevert, miközben eredménytelenül próbálgatta egymáshoz illeszteni őket, és maga kezdte összerakni a csontokat aszerint, amit addig az emberi testről megtanult. Addig turkált a csontok között, addig próbálkozott fáradhatatlanul, hogy helyére tegye egyiket a másik után, és összedrótazza őket a kerítésről lenyesett drótdarabokkal, amíg sikerrel járt, és a szobában ott állt három gyönyörű csontváz. Ez volt az a három, akik miatt aztán állítólag soha nem ment férjhez. Csak a hírneve terjedt még messzebbre, és ezután nemcsak a morva, de a szlovák vidékekről is hozzá jártak a betegek, hogy helyreigazítsák a csontjaikat. És azután is jártak hozzá, amikor elterjedt a hír, hogy ő maga már sohasem fog tudni rendesen járni.

(regényrészlet)

CSOMA BORBÁLA FORDÍTÁSA

